

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ: ЧАС ВИПРОБУВАНЬ, ЧАС ДОСЯГНЕНЬ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4127>

ЛУК'ЯНОВА

Лариса Борисівна

доктор педагогічних наук,
професор, член-кореспондент
НАПН України, директор
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана
Зязюна Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті узагальнено досвід діяльності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України щодо внеску наукового сегмента в утвердженні пріоритетів національної ідентичності, громадянськості, загальнолюдських цінностей в українській державі, що перебуває в умовах воєнного стану з 24 лютого 2022 р. Наочно представлено напрями діяльності ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України в умовах воєнних реалій, що відображає наш внесок у загальну справу здобуття Перемоги на науковому, освітньому фронті. З-поміж системних напрямів діяльності: здійснення наукових досліджень, волонтерський рух в Україні і за кордоном, перекладацька, лекторська, експериментальна діяльність, співпраця з громадами, закладами освіти, громадськими організаціями тощо. Акцентовано на внеску науковців у здійснення психологічної підтримки різних категорій дорослих і дітей, сприяння впровадженню громадських ініціатив щодо дотримання прав людини, започаткуванні консультацій, лекторської роботи, вебінарів, тренінгів з проблем подолання психологічних проблем у сприйнятті, переживанні військових дій, втрат, безнадії тощо. Узагальнення найважливіших досягнень працівників в умовах воєнних реалій уможливило визначення ціннісного пріоритету діяльності наукової установи — відбудова української держави після національно-визвольної війни українського народу проти РФ залежить від громадянської позиції, ціннісного ставлення кожного науковця, який наділений національно свідомим світосприйняттям, дієвою спрямованістю на здійснення професійних і непрофесійних, громадянських функцій у суспільстві.

Ключові слова: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України; воєнний стан; наукові дослідження; публікаційна активність; психологічна підтримка; волонтерська діяльність.

Національно-визвольна війна українського народу проти нацистських зайд, боротьба за збереження та зміцнення своєї ідентичності продовжуються. Попри жертви, втрати, трагедії маємо тримати стрій, оберігаючи цінності, які торують нашу Перемогу. Так написав академік Г.Г. Філіпчук на своїй сторінці у мережі «Facebook» (Філіпчук, 2022).

Насправді наше життя з 24 лютого 2022 р., життя усієї нашої держави розділилося на «до» і «після». І у цей визначальний, скрутний, надзвичайно щемливий час для України постає питання: що саме і як саме *ми, науковці*, можемо зробити задля наближення, прискорення часу невідворотної *перемоги*?

Академік НАН України В.М. Локтев у 2014 р. у відкритому листі до Президента України написав: «В Україні збереження науки та освіти має принципове значення, оскільки високий їхній рівень завжди був притаманним нашому народові» (Локтев, 2014). На думку вченого, саме науки могли б і мали б стати головними важелями нашого економічного відродження, включаючи забезпечення політичної стабільності й соціального прогресу. Цивілізаційний

поступ, який спирається на високорозвинуті науку, освіту і культуру, міг би навіть стати невід'ємним складником нашої національної ідеї.

Як відомо, провідна функція науки полягає у пізнанні об'єктивного світу. Упродовж багатьох століть наука виконувала пізнавальну функцію, накопичувала факти і розкривала закономірності навколишнього світу, вивчаючи світ «таким, яким він є», але не завжди ставила питання про те, «яким він має бути». Але зараз час кардинально змінився. І саме нині наша наукова діяльність, демонструючи незламний дух вітчизняних учених, незважаючи на випробування, почасти відсутність умов не лише для праці, але й просто для життя, ні на хвилину не зупиняє свій поступ.

На наше переконання, стислий звіт-огляд, який унаочнює діяльність [Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України](#) (ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України) в умовах воєнних реалій, відображає наш внесок у загальну справу утвердження [перемоги](#) на науковому, освітньому фронті.

Насамперед констатуємо, що більшість працівників Інституту залишилися в Україні, половина з них — у Києві та Київській області; четверо наших колег, підтримуючи постійний зв'язок з Батьківщиною, працюють онлайн у Польщі, Чехії, Німеччині та Іспанії.

Для забезпечення ефективної взаємодії з виконання планових тем, запланованих заходів, доручень та координації наукової діяльності ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України з перших днів військового стану створено спільноту науковців Інституту на платформі Viber, що дає змогу бути на зв'язку, швидко й оперативно виконувати завдання, взаємодіяти, а головне, підтримувати один одного.

Розпочнемо огляд з висвітлення важливих і приємних для нас подій, які відбулися зовсім нещодавно та стосуються підвищення якості кадрового складу Інституту. Згідно з наказом МОН України «Про рішення з питань присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань та внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 1 лютого 2022 року № 89» від 7 квітня 2022 р. № 320, Н.М. Авшенюк, д-р пед. наук, завідувач відділу порівняльних систем педагогічної освіти і освіти дорослих, здобула вчене звання професора. Нашим колегам — психологам, вченим відділу психології праці А.М. Шевенко та І.В. Зайцю присуджено науковий

ступінь кандидата психологічних наук (МОН України, 2022).

До приємних новин додамо, що відповідно до зазначеного наказу МОН України в ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, першому серед наукових установ НАПН України, затверджено спеціалізовану вчену раду Д 26.451.01 з присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями: 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки; 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти, строком на три роки (МОН України, 2022).

Звісно, основний вид діяльності наукової установи — здійснення досліджень. Отже, зазначимо, в усіх відділах Інституту продовжується виконання фундаментальних і прикладних наукових досліджень відповідно до технічних завдань й індивідуальних планів роботи наукових працівників, продовжується підготовка до видання рукописів усіх планових видань за темами наукових досліджень. Зокрема, у 2022 р. завершується виконання двох фундаментальних досліджень.

За темою «Теорія і практика професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих» (науковий керівник — д-р пед. н., проф. О.В. Аніщенко), підготовлено до друку «Концепцію підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих». Продовжується робота над написанням рукописів розділів колективної монографії «Теорія і практика професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих», а також методичних рекомендацій до програми «Професійна компетентність андрагога» для наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, представників громадських організацій і розробки «Методика проведення тренінгів з розвитку професійної компетентності андрагогів». Здійснюється підготовка анотованого бібліографічного покажчика «Підготовка педагогічного персоналу до роботи з дорослими у закладах формальної і неформальної освіти».

У межах виконання дослідження «Теорія і практика забезпечення якості педагогічної освіти у зарубіжних країнах» (науковий керівник — д-р пед. н., проф. Н.М. Авшенюк) завершується підготовка рукописів до друку, зокрема колективної монографії «Забезпечення якості педагогічної освіти у зарубіжних країнах» і навчального посібника до дистанційного курсу «Професійна підготовка вчителів старшої школи у зарубіжних країнах».

В Інституті завершується виконання двох прикладних досліджень. У ході дослідження

«Обґрунтування змісту і методики проведення практики у закладах вищої педагогічної освіти» (науковий керівник — д-р пед. н., проф. М.П. Вовк) здійснюється структурування змісту аналітичних матеріалів «Теоретичні і методичні засади організації практики у закладах вищої педагогічної освіти» і підготовка до друку рукопису методичних рекомендацій «Зміст і методичні засади організації виробничої практики у закладах вищої педагогічної освіти». Представлено результати опитування викладачів, керівників практик у закладах фахової передвищої і вищої освіти з проблем якості практичної підготовки майбутніх учителів в умовах змішаного і дистанційного навчання; запропоновано інноваційні методи організації психолого-педагогічної, виробничої, фахових практик на різних освітніх рівнях з урахуванням сучасних викликів.

У межах виконання дослідження «Розвиток психологічної готовності педагогічного персоналу до професійної діяльності в умовах нової української школи» (науковий керівник — д-р психол. н, ст. наук. співр. О.М. Ігнатюк) здійснюється підготовка до друку аналітичних матеріалів «Розвиток психологічної готовності педагогічного персоналу до професійної діяльності в умовах нової української школи». Завершується підготовка рукописів практичного посібника «Психолого-методичний супровід професійної діяльності педагога нової української школи» і методичних рекомендацій «Психологія розвитку особистісної готовності педагогів до професійної діяльності». Готуються до впровадження розроблені сучасні інноваційні засоби, зокрема психодіагностичний інструментарій: методики визначення стану психологічного здоров'я особистості; методики асоціативного експерименту для визначення вихідного рівня розуміння педагогічними працівниками тезаурусу проблеми майстерності та професіоналізму; опитувальник для виявлення впливу базових властивостей особистості на формування професіоналізму як форми особистісної готовності педагогів до професійної діяльності; опитувальник «Вивчення розвитку комунікативного компоненту психологічної готовності вчителя до педагогічної діяльності (в умовах НУШ)».

У 2022 р. розпочато фундаментальне дослідження з теми «Теорія і практика підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства» (науковий керівник — д-р пед. н., проф. Л.Ю. Султанова). Наукові працівники здійснюють

аналіз стану наукової розробленості проблеми загального і специфічного у підготовці майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти до професійної діяльності в умовах цифровізації суспільства і готуються до проведення констатувального експерименту, у межах якого розроблено опитувальник «Fake-free-освіта» та здійснено онлайн-опитування 359 студентів станом на 16 березня 2022 р.

Підкреслимо, що у 2023 р. в Інституті буде розпочато дослідження нових фундаментальних і прикладних досліджень. У березні цього року на основі затвердженого Президією НАПН України Переліку напрямів (тематики) та проблем фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у січні 2022 р. сформульовано й погоджено з Відділенням професійної освіти і освіти дорослих НАПН України теми і назви кінцевої продукції. Обґрунтовано заявки на дослідження двох фундаментальних тем «Тенденції розвитку змісту професійної підготовки вчителів у країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку» і «Андрагогічні засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти в умовах неформальної та інформальної освіти», а також двох прикладних — «Розвиток змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісних засадах» і «Психологічний супровід професійної діяльності педагогічних працівників в умовах світових змін».

Свідченням ефективної наукової діяльності колективу ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України є *публікаційна активність* — опубліковані та подані до друку розділи колективних монографій, статті, тези.

Зокрема, вийшов друком збірник наукових праць, ініціатором якого став відділ змісту і технологій педагогічної освіти Інституту: *Збірник матеріалів XIX Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької «Неперервна педагогічна освіта XXI століття»* (за наук. ред. Г.І. Сотської, М.П. Вовк).

Варто згадати статті, публіковані у виданнях, що індексуються у Scopus:

- *Examining the Practices and Challenges of Distance Education of PhD Candidates in the Context of COVID-19* (O. Fast, O. Semenog, M. Vovk, N. Buhaichuk, G. Golya);
- *Provision of the individual's psychological security: The possibility of formation and correction*

(V. Overchuk, O. Liashch, M. Yatsiuk, O. Ihnatovych, O. Maliar).

Окрім цього, вийшли друком статті у зарубіжних та вітчизняних фахових виданнях, розділи у колективних монографіях:

- [The Significance of Research-Based Training of Masters of Education in Ukraine](#) (N. Seminikhyna, N. Avsheniuk, O. Lutsenko);

- [Сучасні виклики в практичній підготовці майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти](#) (М.П. Вовк, С.О. Соломаха, Ю.В. Грищенко);

- [Психопедагогічні детермінанти у науково-філософських поглядах академіка Івана Зязюна \(1938-2014 роки\)](#) (О.А. Лавріненко);

- [Андрагогічна компетентність як основа професіоналізації педагогічного персоналу сучасних закладів вищої педагогічної освіти](#) (Т.Г. Калюжна, Т.В. Котирло, А.М. Самко);

- Рекомендації щодо розвитку андрагогічної компетентності педагогів (В.М. Піддячий) та інші публікації.

Усі вчені мають статті, які вже подано друку і які буде опубліковано найближчим часом у зарубіжних та вітчизняних часописах, зокрема й ті, що у індексується у Scopus та Web of Science:

- [Formation and development of information and communication competencies of pedagogical universities students: experience of Ukraine](#) (L. Lukianova);

- [Віртуальний помічник для людей літнього віку як засіб подолання самотності](#) (Е.О. Помиткін);

- [System edukacji dorosłych Ukrainy: przesłanki tworzenia, perspektywy rozwoju](#) (L. Lukianowa)

- Система професійно-цифрових компетентностей викладача вищого педагогічного освітнього закладу (О.Г. Кучерявий);

- Законодавче забезпечення модернізації системи професійної підготовки вчителів старшої школи в Угорщині (К.В. Годлевська);

- Самоконтроль як чинник гармонізації психологічного здоров'я особистості (Н.В. Павлик);

- Закономірності професіоналізації педагогічного персоналу закладів післядипломної педагогічної освіти (Т.Г. Калюжна);

- Умови формування цифрової компетентності педагогічного персоналу в системі післядипломної педагогічної освіти (А.М. Самко).

Про наукову активність вчених свідчить також [проведення гостьових лекцій](#), зокрема «Професійний стандарт учителя: сутність, функції, підходи до розроблення і запровадження» для студентів II курсу педагогічного факультету Мука-

чівського державного університету, що навчаються на освітній програмі «Початкова освіта» за спеціальністю «Початкова освіта» (д-р пед. наук, проф. Н.М. Авшенюк); [рецензування наукових робіт](#) II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у галузі «О11 Освітні, педагогічні науки» на базі Криворізького державного університету та підготовка до підсумкової конференції за участю студентів-переможців у травні 2022 р. (у складі галузевої конкурсної комісії д-р пед. наук, професор М.П. Вовк (наказ МОН України від 5 листопада 2021 р. № 1179).

Науковці Інституту продовжують [проведення онлайн-консультацій, онлайн-занять](#) із дисциплін «Наукова фахова українська мова», «Мовна культура дослідника», «Персонологія педагогічної освіти», «Мистецько-педагогічна освіта» тощо для майбутніх докторів філософії у межах реалізації освітньо-наукової програми «Педагогічна освіта в Україні і зарубіжжі» у галузі «О1 Освіта / Педагогіка» (спеціальність «О11 Освітні, педагогічні науки»), яка акредитована у липні 2021 р. на 5 років (М.П. Вовк, С.О. Соломаха, Ю.В. Грищенко).

Вчені Інституту є активними учасниками, доповідачами під час [міжнародних конференцій, вебінарів і семінарів](#). За період воєнного часу науковці взяли участь у заходах, з-поміж яких варто згадати міжнародні конференції:

- [Teacher Education Policy in Europe](#) (Європейської асоціації з політики у педагогічній освіті). [TEPE 2022 Conference on Enhancing the value of teacher education research: Implications for policy and practice](#) («Піднесення цінності наукових досліджень у підготовці вчителів: значення для політики і практики»). Конференція відбулася в Університеті (11-13 квітня 2022 р., м. Грац, Австрія);

- [Edukácia dospelých 2022 / Adult Education 2022](#) (28 квітня 2022 р., Matej Bel University in Banská Bystrica, м. Банска-Бистрица, Словаччина);

- Міжнародну науково-практичну дистанційну конференцію «Modern research in world science» (17-19 квітня 2022 р., м. Львів);

- Міжнародну науково-практичну онлайн-конференцію «Освітологія — 2022. Якість університетської освіти: міждисциплінарний дискурс» (20 квітня 2022 р., м. Київ) та ін.

Численною є участь науковців у заходах, що їх організували заклади освіти, громадські організації в Україні, зокрема у:

- I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформа-

цій», яка проводилася за ініціативи кафедри професійної освіти і технологій сільськогосподарського виробництва Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (1 квітня 2022 р.);

- Всеукраїнському науково-практичному семінарі (гібридний формат з онлайн-підтримкою) «Цифрова компетентність вчителя нової української школи 2022. Безпечне середовище для учнів та вчителів: виклики та практичні рішення» (3 березня 2022 р.).

Наші науковці також брали участь у онлайн-зустрічі (лекція англ. мовою «Як навчання допомагає подолати стрес») із Барбарою Оклі, професором кафедри індустріального та системного проєктування Оклендського університету, США (18 березня, 2022 р.); лекції нобелівського лауреата Аmano Хіросі. Тема зустрічі: «If you become the Nobel Laureate» (1 квітня 2022 р.); вебінарах «Research Smarter: Прикладна наукометрія» (22 березня 2022 р.) та «Research Smarter: Зважені оцінки видань» (24 березня 2022 р.).

Для обговорення нашої поточної роботи, перспектив на майбутнє важливу роль *відіграють засідання вчених рад Інституту*. 4 квітня 2022 р. відбулося чергове засідання вченої ради. Розглянуто питання порядку денного щодо співпраці ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України з Громадською організацією «Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка» та підготовки до Звітної конференції Інституту за 2021 рік «Сучасні проблеми підготовки вчителя: теорія і практика»; здійснення науковими працівниками професійної та непрофесійної волонтерської діяльності під час воєнного стану.

За результатами обговорення ухвалено рішення про створення на базі Інституту осередку ГО «Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка» з метою розширення педагогічного партнерства, просвітницької, освітньої діяльності з проблем національної ідентичності суспільства й особистості; формування україноцентричних цінностей у різних категорій населення; проведення звітної конференції із залученням до участі представників органів виконавчої влади України в галузі освіти, закладів освіти України та зарубіжних країн для обговорення проблем функціонування цих закладів, їх взаємодії з науковими установами в умовах воєнного стану; відкриття рубрики «Освітній фронт Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України» на його офіційному вебсайті.

У дистанційному режимі триває *робота аспірантури та докторантури* Інституту в умовах дії воєнного стану. Організовано проведення онлайн-заняття для аспірантів очної та заочної форм навчання у II семестрі 2021-2022 н. р. Підготовлено навчально-методичні матеріали і презентації для проведення у дистанційному форматі занять для здобувачів ступеня доктора філософії, здійснюється наповнення електронної платформи для навчання аспірантів. З 11 квітня 2022 р. розпочалася заліково-екзаменаційна сесія для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальностями «011 Освітні, педагогічні науки» та «053 Психологія», у якій беруть участь 21 здобувач освіти та 13 викладачів, наукових працівників Інституту. Здійснюється робота щодо укладання Договору про надання технічних послуг з підтримання доступу до ЄДЕБО між Технічним адміністратором ЄДЕБО (ДП «Інфоресурс») та Інститутом.

Проведено роботу щодо внесення доповнень до Договорів про надання освітніх послуг здобувачам вищої освіти наукового ступеня доктора філософії в умовах введення воєнного стану в Україні. Продовжується робота з оновлення змісту силабусів навчальних дисциплін для підготовки здобувачів ступеня доктора філософії на третьому освітньо-науковому рівні вищої освіти у галузі «01 Освіта / Педагогіка» за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» «Педагогічна освіта і освіта дорослих в Україні і зарубіжжі» / «Pedagogical and Adult Education in Ukraine and Worldwide» та у галузі «05 Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю «053 Психологія».

Важливу роль в отриманні достовірних результатів наукової роботи відіграє *експериментальна діяльність*. Хоча й наразі наявні значні перешкоди у проведенні системної експериментальної роботи, проте важливі заходи відбуваються в онлайн-режимі. Так, проведено онлайн-анкетування викладачів з проблеми готовності до використання інноваційних, інтерактивних, інформаційно-комунікативних технологій навчання з урахуванням сучасних викликів, зокрема умов воєнного стану у межах регіонального експерименту «Технології професійного розвитку педагога в умовах неформальної освіти» (2022-2024 рр.) у Чернівецькій області.

Незважаючи на не досить сприятливі умови, науковці Інституту приділяють значну увагу *підвищенню кваліфікації*. Так, Л.М. Дяченко взяла участь у *експрес-навчанні щодо роботи з гострою*

травмою від Consonance Therapy Institute (м. Варшава, Польща).

Вчені відділу психології праці Інституту взяли участь у навчанні та конкурсному відборі психологів, яких залучено до кримінальних проваджень за участю малолітніх та неповнолітніх дітей, що є частиною пілотного проєкту та реалізується ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» спільно з Міжвідомчою координаційною радою з питань правосуддя щодо неповнолітніх, Офісом Генерального прокурора, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством юстиції України, Міністерством соціальної політики України та Координаційним центром з надання правової допомоги за сприяння Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

Науковці Інституту докладають зусилля для *сприяння впровадженню громадських ініціатив щодо дотримання прав людини*.

Принципово важливою є підтримка наших колег, які постраждали від свавілля окупантів РФ. Так, згідно з інформацією, оприлюдненою в офіційних джерелах, 13 березня 2022 р. у Мелітополі окупанти викрали Прийму Сергія Миколайовича — голову Мелітопольської районної ради, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри комп'ютерних наук Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, керівника секції неформальної освіти дорослих (на громадських засадах) відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Станом на 9 квітня 2022 р. нічого не відомо про його стан і місцезнаходження.

Інститут тривалий час плідно співпрацює з С.М. Приймою у сфері освіти дорослих. Ми переконані, що попереду багато важливих спільних проєктів. З метою надання суспільного розголосу злочину щодо викрадення С.М. Прийми, вчиненого російськими окупантами, сприяння у пошуках його місцезнаходження та звільненню підготовлено і надіслано листи (колективні, особисті) до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Офісу Президента України, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерства оборони України, Об'єднаного центру з пошуку та звільнення полонених, Національного інформаційного бюро, Європейської асоціації освіти дорослих.

Підготовлено й поширено листи-звернення до науковців зарубіжних країн про діяльність українських учених в умовах воєнного стану, руйнівний

вплив військової агресії РФ на освіту, науку і культуру нашої держави (англійською, німецькою та польською мовами). Листи розіслано й оприлюднено у США, Німеччині, Польщі, Португалії, Чехії, Словаччині. Відбувається постійна комунікація із науковцями зарубіжних країн щодо стану воєнних дій на території України та надання їм достовірної інформації щодо військової агресії РФ.

Наукові працівники ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України впродовж останніх двох місяців *брали участь у поданні пропозицій* до проєктів нормативних документів щодо діяльності закладів освіти, наукових установ. Зокрема, вчені долучилися до громадського обговорення проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку проведення державної атестації наукових установ» від 19 липня 2017 р. № 540 (згідно з розпорядженням НАПН України від 31 березня 2022 р. № 26-Р) та проєкту постанови Кабінету Міністрів України зі створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор задля відновлення та розвитку інноваційної екосистеми (згідно з розпорядженням НАПН України від 5 квітня 2022 р. № 27-Р).

Окрім того, на виконання листа МОН України «Про проведення моніторингу освітніх потреб» від 30 березня 2022 р. № 7/74-22 підготовлено питання для проведення моніторингу освітніх потреб внутрішньо переміщених осіб — учасників освітнього процесу (учні, здобувачі освіти, педагогічні та науково-педагогічні працівники).

У жодної людини не виникає сумніву, що війна виснажує людину не тільки фізично, але й психологічно. Попри те, що психіка здатна адаптуватися до будь-яких негараздів, кожен день бойових дій пережити надзвичайно складно, особливо людям, які перебували безпосередньо у зоні бойових дій, змушені покинути свої домівки, втратили рідних. У цей час як ніколи необхідна *психологічна підтримка*.

В ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України вже декілька років працює Психологічний консультативно-тренінговий центр. У період воєнних дій його діяльність набула особливої актуальності. Зокрема, відбувається постійне надання психологічних онлайн-консультацій різним категоріям населення в умовах війни. Наші психологи здійснюють супервізію практичних психологів, які отримали психотравми внаслідок воєнних дій; надають психологічну допомогу воїнам ЗСУ;

проводять консультації і підтримують учнів та вчителів шкіл; здійснюють психологічну підтримку людей літнього віку в зоні воєнних дій; беруть участь у психологічній просвіті населення, зокрема психологічній підтримці людей, які перебувають у сховищах під час повітряних тривог; беруть участь у створенні груп регіональної взаємодопомоги, зокрема здійснюють кризове психологічне консультування жінок, дітей, людей літнього віку та інших вразливих груп населення, які переживають панічний страх і тривогу під час загрози життю.

Відбувається онлайн-консультування та надання психологічної підтримки учням Спеціальної школи №11 міста Києва та їхнім батькам (жінки віком від 40 років, підлітки віком від 15 років), які вимушено виїхали з Києва на територію Полтавської, Тернопільської, Хмельницької областей та за кордон (Польща, Німеччина).

Окрім діяльності у межах Центру, психологи Інституту працюють у місцях, де вони наразі перебувають, з категоріями громадян, які потребують психологічної допомоги. Зокрема, здійснюють психологічний супровід педагогічних працівників ЗОШ № 2, № 5 м. Кам'янець-Подільського; надають психологічні консультації вчителям щодо роботи з учнями під час військового стану; психологічну допомогу волонтерам Кам'янець-Подільського, які приймають евакуйованих з Бучі, Херсона, Броварів.

Триває співпраця науковців Інституту з працівниками кафедри психології Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди в групі взаємодопомоги психологів. Потрібно згадати і про систематичну участь у роботі групи психологічної стабілізації та взаємопідтримки, семінарах Всеукраїнської арт-терапевтичної асоціації, а також участь у роботі групи психологічної стабілізації та взаємопідтримки.

Не можемо залишити поза увагою *науково-організаційну діяльність членів Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*.

Голова Ради молодих учених Інституту, кандидат педагогічних наук К.В. Котун сприяв включенню фахового наукового журналу «Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»» до бази Directory of Open Access Journal — DOAJ. У систему DOAJ було завантажено та проіндексовано 44 наукові статті з чотирьох наявних номерів «Вісника Кафедри ЮНЕСКО». Підготовлено й розміщено допис про війну РФ

проти України та її руйнівний вплив на науку, освіту і культуру з погляду ЮНЕСКО на офіційній сторінці Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» у Facebook.

Наразі відбувається ефективна комунікація з Головним Офісом ЮНЕСКО у Парижі щодо сприяння та включення «Вісника Кафедри ЮНЕСКО» до міжнародних наукометричних баз Web of Science / Scopus.

Значну науково-організаційну міжнародну діяльність провели науковці Інституту щодо підготовки до IX Польсько-українського / українсько-польського форуму 11-12 травня 2022 р., Республіка Польща.

Зокрема, працівники взяли участь у підготовці до друку рукопису монографії «Drogi i bezdroża w okresie pandemii / Дороги та бездоріжжя освіти в період пандемії» за результатами досліджень польських і українських учених, проведених під час підготовки до IX Польсько-українського / українсько-польського форуму; рукописів наукового журналу «*Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio J — Paedagogia-Psychologia*» (том 35, вип. 2) та Польсько-українського / українсько-польського наукового щорічника «*Edukacja zawodowa i ustawiczna / Професійна і неперервна освіта*» (вип. 6).

Напад на Україну ще більше згуртував українців. Українське громадянське суспільство продемонструвало неймовірну здатність до консолідації й мобілізації, необхідність взяти на себе вирішення найбільш гострих, невідкладних проблем. За сучасних умов *волонтерський рух* продовжує об'єднувати наше суспільство, яке вкотре перейняло на себе відповідальність за розвиток подій на Євромайдані у 2013-2014 рр. Нині кожен із нас наближає перемогу над російським загарбником. Задля підтримки наших Збройних Сил багато співвітчизників почали займатися волонтерською діяльністю. Організують збір коштів, закуповують необхідні товари, допомагають із перевезеннями тощо.

Наукові працівники, аспіранти й докторанти Інституту також здійснюють волонтерську діяльність, збирають кошти на підтримку Збройних Сил України, тероборони та гуманітарну допомогу для внутрішньо переміщених осіб. Усі працівники перераховували різні суми на ЗСУ.

Вчені Інституту наразі перебувають у 9 областях України. Кожний з них у міру своїх можливостей, окрім безпосередньої наукової роботи, на-

магається максимально брати участь у волонтерській діяльності.

Волонтерська діяльність в умовах сільської місцевості. Перебуваючи у селі Говтва Полтавської області (кількість мешканців близько 250 ос.), канд. пед. н., с. н. с. відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту, практичний психолог Л.М. Дяченко від 26 лютого 2022 р. й дотепер здійснює волонтерську діяльність за різними напрямками. Зокрема, проводить консультативні бесіди для психологічного розвантаження та емоційного переключення мешканців села Говтва. Бесіди та обговорення під час плетіння маскувальних сіток було використано для вербалізації почуттів, ідентифікування й розрізнення людьми власних емоційних станів, пошуку та визначення способів відновлення емоційної рівноваги. Серед людей, з якими проведено психологічні консультативні бесіди, — мешканці села (чоловіки віком від 55 років й жінки віком від 45 років) та вимушено переміщені особи з Київської та Харківської областей (жінки від 35 років та діти від 10 років).

Л.М. Дяченко здійснює також просвітницьку роботу з питань інформаційної безпеки та інформаційної гігієни в умовах війни. Основні питання для обговорення з мешканцями села: джерела офіційної інформації, офіційні телеграм-канали органів влади, як розрізнити достовірну й сфабриковану інформацію, як вберегтися від шахрайства по телефону тощо.

Наведемо ще один приклад волонтерської діяльності у сільській місцевості, що її здійснюють вчені Інституту.

У перші тижні війни відбулася перша хвиля мобілізації. Оскільки процес мобілізації відбувався дуже швидко, масово постала гостра потреба щодо забезпечення захисників одягом і взуттям. Логістичні й комунікаційні зв'язки частково було розірвано, частина поставників евакуювалися, основні склади з товаром і матеріалами опинилися поза доступом, деякі згодом знищили окупанти (у Харкові).

З одного боку, вкрай потрібно вдягнути захисників, кількість яких щоденно зростала. З іншого — виявилася нестача матеріалів, коштів, а головне фахівців, які професійно цим займалися. Окрім того, для призовників потрібна була форма нестандартних розмірів, шити й постачати яку необхідно було в стислі терміни. Окрім тканини й одягу життєво важливим було взуття (берці або тактичні кросівки), термобілизна, шапки з вовни

кольору хакі, тактичні рукавички, пластини для бронезилетів.

Отже, потрібні були гроші і люди, які могли б організувати таку діяльність. Д-р пед. н., головний науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту О.В. Баніт, перебуваючи у смт. Літин Вінницької обл. разом зі своїм братом В.В. Дорошем, який мав відповідний досвід волонтерської діяльності, допомагаючи учасникам АТО ще з 2014 р., організували діяльність із закупівлі, пошиття та відправлення на фронт одягу та взуття.

За ініціативи керівництва Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України та керівництва ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України було підготовлено листи-звернення українською, польською, німецькою, англійською мовами до науковців України та колег за кордоном. Окрім розміщення на сторінках мережі «Facebook», листи розіслано колегам-науковцям, викладачам, друзям і знайомим у Республіку Польща, Федеративну Республіку Німеччина, Сполучені Штати Америки, Португалію, Чехію, Словаччину. Також організовано збір коштів. За два тижні надійшло понад 100 тис. грн. Це дало змогу забезпечити чоловіків місцевої територіальної громади (смт. Літин Вінницької обл.), яких призвали на фронт, а також тих, хто залишився в територіальній обороні, взуттям одягом, берцями, термобілизною, ремнями (портупелями), розвантажувальними тактичними жилетами.

Наразі ця діяльність не припиняється.

Волонтерська діяльність за кордоном. Кілька наших працівників були вимушені виїхати за кордон, де, окрім безпосередньої наукової роботи, здійснюють активну волонтерську діяльність. Перебуваючи у Чеській Республіці, д-р пед. наук, проф. М.П. Вовк здійснила перекладацьку діяльність щодо можливостей здобуття загальної освіти, фахової і професійно-технічної освіти для дітей з України у місті Градець-Кралове. Так, на замовлення регіонального управління Краловецького краю перекладено посібник «Kam na střední» (Nabídka oborů vzdělání středních škol zřizovaných Královéhradeckým krajem pro školní rok 2022/2023) — «Куди піти вчитися?» (спеціалізації у закладах середньої освіти Краловеградського краю на 2022/2023 н.р.). У ньому викладено інформацію про можливості подальшого навчання для учнів, які завершують навчання у 9 класі. Важливо зазначити, що Краловеградський край забезпечує умови для вільного обрання закладу професійної (професійно-технічної),

фахової передвищої освіти з метою обрання професії, що спонукатиме молодь до подальшого кар'єрного зростання. Заклади освіти можна знайти на інформаційному порталі шкіл Кралевоградського краю. Акцентовано на професіях, які мають змогу здобути особи з особливими потребами.

Нині здійснюється переклад матеріалів (брошур, роздаткового матеріалу, контенту сайту) для компанії «Plasma place, s. r. o.» (м. Прага-Ходів), метою діяльності якої є створення мережі центрів збору крові. Адже у світі є багато пацієнтів, які щоденно залежать від препаратів, виготовлених із плазми крові, яку можна отримати лише від добровільних донорів. Переклад відповідних матеріалів компанії дасть змогу українцям долучатися до благородної і корисної діяльності.

Волонтерський рух вчених Інституту поширюється у різних напрямках. Науковці беруть активну участь в організації допомоги із забезпечення продуктами харчування, речами першої необхідності, облаштування умов у бомбосховищах вимушено переміщених осіб, які перебувають на території Полтавської, Вінницької, Запорізької, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Черкаської областей, а також у територіальних громадах м. Києва.

Одним із прикладів такої роботи є волонтерська діяльність наших колег у Чернівецькій області.

Сьогодні вже понад 60 тис. людей, з яких майже 20 тис. діти, знайшли прихисток у Чернівецькій області. Сюди приїхали люди з усіх куточків України, переважно зі Сходу й Півдня. Вимушені переселенці потребують житла, одягу, ліків, їжі, а головне — психологічної підтримки. До цієї роботи активно долучилася д-р пед. н., провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України Н.О. Філіпчук. З перших днів військового стану вона активно бере участь у вирішенні нагальних питань щодо поселення, забезпечення одягом, ліками, надання емоційної підтримки, сприяє організації заходів для дітей і дорослих (організація курсів української мови, відвідування музеїв, студії образотворчого мистецтва). Чернівецький обласний меморіальний музей Володимира Івасюка ініціював зустріч внутрішніх переселенців з Н.О. Філіпчук. Тема зустрічі — «Вплив музею на гармонійний розвиток особистості». Заплановано наступну зустріч — читання україн-

ських народних казок для дітей-переселенців за участю акторів театру імені Ольги Кобилянської.

У співпраці з освітянами, представниками громадських об'єднань було засновано ініціативну групу «Дружня допомога», спрямовану на підтримку постраждалих родин у Чернівецькій області, основними завданнями якої є: консультування щодо перетину кордону, маршрутів і умов пересування в Угорщині; співпраця з освітянами Румунії щодо надання тимчасового місця проживання, інформаційної і медичної допомоги біженцям з України; пошук та поширення інтернет-ресурсів для швидкого пошуку інформації під час війни.

Аспірант Інституту В. Акатріні, голова громадської організації «Товариство бібліотекарів Буковини», також бере активну участь у волонтерській діяльності у Чернівецькій області. Зокрема, перевозить і поширює медичну допомогу з Румунії для потреб ЗСУ та вимушених переселенців з м. Пологи, Запорізької обл., які живуть у с. Селище.

Працівники Інституту сприяють забезпеченню харчуванням студентів, які проживають у гуртожитках Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (гуманітарна домовленість із закладом харчування «Пузата Хата», м. Лівобережна) та облаштуванню умов проживання у бомбосховищах гуртожитків університету.

Здійснюється діяльність у статусі вчителів-волонтерів для дітей, що вимушені були евакуюватися із Сумської, Харківської, Донецької, Київської областей.

Відбувається активна співпраця із закладами освіти Чернівецької, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської областей щодо надання тимчасового проживання родинам з населених пунктів, де відбуваються активні військові дії.

Працівники Інституту також є учасниками бригад територіальної оборони і беруть участь в інформаційних та інших заходах протидії впливу російського агресора.

Ми розуміємо, що перед Україною нині стоять надзвичайно складні завдання — вистояти, витримати, перемогти й відбудувати свою країну.

Пам'ятаймо про відвічне правило: «Для кожної речі свій час і право своє. Для всього свій час і година своя кожній справі під небом» (Книга Екклесіястова, 1988). Ми, науковці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, розуміємо складність цього часу, для нас це час випробувань, час досягнень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Книга Екклесіястова (або Проповідника). (1988). *Біблія або Книги Святого Письма і Нового Заповіту. Із мови давньогрецької і грецької наново перекладена. 988-1988* : Ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні (І. Огієнко, пер.). <https://cutt.ly/LI9jMgT>
- Локтев, В.М. (2014, 30 липня). Наука у воєнний час. Чому періоди соціально-економічних потрясінь є найкращими для її розвитку та як Україні діяти в нинішній ситуації. *День*, (139). <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/nauka-u-voienний-chas>
- Міністерство освіти і науки України. (2022, 7 квітня). *Про рішення з питань присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань та внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 1 лютого 2022 року № 89 (320)*. <https://bit.ly/3zwowBr>
- Філіпчук, Г. (2022, 9 квітня). *Агресія московії — війна проти української ідентичності*. Facebook. <https://bit.ly/3mAMfs9>

IVAN ZIAZIUN INSTITUTE OF PEDAGOGICAL AND ADULT EDUCATION OF THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE: TIME OF TRIALS, TIME OF ACHIEVEMENTS

Larysa Lukianova

DSc in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Director, Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The paper overviews the performance of Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine as the contribution of the scientific segment to asserting the priorities of national identity, citizenship and universal values in Ukraine that has been under martial law since February 24, 2022. It visualizes the focus areas of Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of NAES of Ukraine in the war-time situation that reflect its contribution to the common goal of gaining the Victory on the scientific and educational front. The systemic areas of focus are as follows: research activity, volunteering in Ukraine and abroad, translating, lecturing, experimental activities, cooperating with communities, education institutions and NGOs, etc. Emphasis is placed on the contribution of scientists to the psychological support of various categories of adults and children, promoting public human rights initiatives, launching consultations, lectures, webinars and trainings on the mental health challenges of perceiving and experiencing the war, losses, hopelessness, etc. Generalizing the employees' most significant achievements in the war-time situation has made it possible to frame the research institution's value priority, which is as follows — restoring the State of Ukraine after the National Liberation War of the People of Ukraine against Russia depends on the civic position and values of every scientist who are nationally aware and focused on their professional and non-professional as well as civic functions in society.*

Keywords: *Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of NAES of Ukraine; martial law; research activity, publication activity; psychological support; volunteering.*

Дата публікації: 10 травня 2022 р.